

«АГЕНТИ», «НЕБАЖАНІ», «ЕКСТРЕМІСТИ». ЯК У СУЧАСНІЙ РОСІЇ БОРЮТЬСЯ З ІНАКОМИСЛЕННЯМ

Якщо сьогодні відкрити будь-який матеріал відомого незалежного онлайн-ресурсу «Медуза», то одразу під заголовком статті можна побачити повідомлення: «Це повідомлення створене і (або) поширене іноземним засобом інформації, яке виконує функції іноземного агента...» Це вимога російського законодавства – рішенням Мін'юсту РФ видання визнано іноземним агентом, відтак мусить маркувати свій контент у вищезгаданий спосіб. Якщо редакція не виконуватиме ці приписи, на неї чекають штрафи близько 4-6 тисяч доларів за кожне порушення, якщо ігноруватиме стягнення – сайт заблокують на території Росії.

Маркування – не єдина проблема для ЗМІ, що має статус іноземного агента. Працювати з «таврованим» медіа небезпечно для російських рекламодавців. Як повідомили у редакції «Медузи», після того, як 23 квітня цього року видання було визнано іноземним агентом, надходження від реклами різко впали, довелося скоротити заробітні плати співробітників на 30-50%.

Формальним приводом для визнання «Медузи» іноземним агентом послужив той факт, що медіа зареєстроване у Латвії. Дійсно, компанія SIA «Medusa Project» має латвійську юрисдикцію, втім, це аж ніяк не означає, що офіційна Рига має якийсь вплив на редакційну політику видання. Свого часу російські журналісти намагалися унеможливити собі тиск з боку влади й саме тому вирішили зареєструвати ЗМІ в цій балтійській країні, що належить до Європейського Союзу. «Це зарубіжне ЗМІ, зареєстроване в Латвії. Закордонні мас-медіа працюють у Росії за певним законодавством, мають нести певний законодавчий тягар, – так само, як і російські ЗМІ, які працюють за кордоном», – так прокоментував ситуацію з «Медузою» голова Співки журналістів Москви Павел Гусев. У цих словах окреслений справжній мотив – дзеркальні санкції і помста: Латвія блокує мовлення 17 російських пропагандистських каналів, Москва у відповідь б'є по зареєстрованій у Латвії «Медузі» (насправді, по впливовому незалежному медіа, читач якого живе переважно в Росії).

ПРОМУСІЮКРЕНІЯ

Імітація захисту

Відправною точкою нинішнього протистояння Росії із Заходом, «колективним Заходом», вважають Мюнхенську промову Владіміра Путіна від 2007-го, в якій російський лідер піддав критиці «монополарний» світ і фактично відродив риторику часів Холодної війни. Згодом анонсована російським президентом конфронтація перекинулася у правове поле. У Сполучених Штатах 2010-го був ініційований, а 2012-го року ухвалений Конгресом Акт Магнітського: закон, яким були запроваджені персональні санкції проти 60 співробітників силових відомств РФ та відновлено поправку Джексона-Веніка (економічні санкції, які свого часу застосували США проти СРСР за порушення прав людини). Причиною таких дій США стала справа Сергея Магнітського – аудитора консалтингової компанії, який загинув у московському СІЗО. За оцінками Ради Європи, Freedom House та Amnesty International, процес проти Магнітського був політично мотивованим, а до його загибелі могли бути причетними представники правоохоронних органів. У відповідь у грудні 2012-го Держдума Росії ухвалила закон «Про заходи впливу на осіб, причетних до порушення основоположних прав і свобод людини, прав і свобод громадян Російської Федерації». Цей документ ще часто називають «законом Діми Яковлева» (за ім'ям російського хлопчика Діми Яковлева, який загинув у США внаслідок недбалства батьків, які його всиновили). Окрім заборони громадянам Сполучених Штатів усиновлювати російських дітей, закон створює широке поле для боротьби з інакомисленням, адже вводить у правове поле поняття «іноземний агент-філософ» та «небажана організація».

Власне «іноземні агенти» як визначення для організації у РФ з'явилися трохи раніше - влітку 2012 були внесені відповідні зміни у закон «Про некомерційні організації». За визначенням, до цієї категорії належать «некомерційні організації, які отримують грошові засоби та інше майно від іноземних держав, їхніх державних органів, міжнародних та іноземних організацій... і які беруть участь, у тому числі в інтересах іноземних джерел, у політичній діяльності, яка здійснюється на території Російської Федерації». Головна вимога до таких структур – бути зареєстрованими у відповідному реєстрі російського Мін'юсту. Організації-«агенти» повинні проходити щорічний фінансовий аудит, надавати інформацію про своїх співробітників, повідомляти про свій статус при зверненні до органів влади, при спілкуванні з представниками ЗМІ.

Потрапити до числа «іноземних агентів» можна й за заявою «пильних громадян». Так сталося з російською громадською організацією «Насилию.нет», яка є центром допомоги жертвам домашнього насильства. За заявою «пана Трубецького» (інші дані заявника невідомі) була проведена перевірка російськими контролюючими органами, які встановили факт фінансування організації з-за кордону, а політичною діяльністю вони вважають демонстрації й пікети, а також участь у розробці законопроекту про запобігання домашньому насильству. За словами директорки «Насилию.нет» Анни Рівіної, організація не мала сталого фінансування з-за кордону, не одержувала звітти грантів, а мала лише кілька приватних пожертв від іноземців. Утім, цього виявилось достатньо, щоб отримати відповідний статус. Як зазначила

Анна Рівіна, включення до реєстру «іноземних агентів» не стало на заваді подальшій діяльності, ба більше, вони розширили поле: почали роботу з жертвами не лише сімейного, а й поліцейського насильства.

З 2013-го до реєстру «іноземних агентів» у РФ потрапили 200 організацій, більша частина з них або саморозпустилися, або втратили ознаки «агента» (це можливо у разі надання документів про відсутність іноземного фінансування), або були ліквідовані за рішеннями судів. Всього сьогодні у списку 74 діючі організації. Переважна частина з них – це об'єднання, певним чином пов'язані із захистом прав людини та громадянською освітою.

У Росії вже давно немає повноцінної парламентської опозиції. Подекуди на локальному рівні мають успіх альтернативні кандидати, однак Кремль будь-що намагається запобігти об'єднанню опозиціонерів. Запроторення Алексея Навального за ґрати – найяскравіше цьому підтвердження. Громадські організації стали по суті останніми острівцями демократії у цій країні. Як і свого часу в радянські часи дисиденти вели передовсім правозахисну й просвітницьку діяльність, так і нинішні російські активісти намагаються бодай зафіксувати, повідомити і, за можливості, запобігти свавіллю влади. Запровадження списків «іноземних агентів» стало тим, що у путінській риториці зветься асиметричною відповіддю. Контроль і таврування НГО варто розглядати як свого роду попередження: сьогодні їм ускладнюють життя, мордують зайвою звітністю, а завтра в один момент можуть вдарити тотальною забороною діяльності для всіх «іноземних агентів». Обґрунтування для цього російській лідер вже знайшов: у своєму недавньому зверненні до Федеральних зборів Путін заявив, що до Росії постійно і безпричинно «чіпляються».

За його логікою, блокування організацій-«агентів» може бути чимось на кшталт чергової нібито оборонної акції від Заходу, який начебто нав'язує Росії свій порядок денний (цей меседж масово тиражується російською пропагандою).

На окрему увагу заслуговують медіа, що мають статус «іноземного агента». Зараз такими визнано 14 засобів масової інформації та 5 фізичних осіб. Щодо медіа – це переважно різні підпроекти «Радіо Свобода» (як-от татаро-башкірська служба Azatliq Radiosi) та кілька незалежних власне російських ЗМІ (як-от вже згадана вище «Медуза»). Показово, що до переліку «іноземних агентів» потрапив проект української служби «Радіо Свобода» «Крим. Реалії», програми якого висвітлюють події в окупованому Криму. Водночас українська «Свобода» має також «Донбас. Реалії», присвячені ОРДІЛО і підконтрольним Україні частинам Донецької та Луганської областей. Цей проект не потрапив по списків «іноземних агентів». На цьому прикладі можна побачити різний підхід Москви до окупованих територій: у мовленні «ворожих голосів» (так в радянські часи називали радіопередачі «Радіо Свобода», «Голосу Америки» тощо) на території національних автономій і в Криму Кремль бачить більшу загрозу, аніж в аналогічних програмах для самопроголошених республік Донбасу.

Тягар «агентурного» статусу змусив редакції «Радіо Свобода» та «Настоящего времени» оголосити про переведення своїх співробітників до офісів у Києві та Празі. При цьому самі представництва медіа у Росії закриватись не будуть.

Внесення окремих громадян до списку «іноземних агентів» - відносно нова, але вкрай токсична російська практика. Відповідно до внесених у грудні 2019-го правок у вже згаданий

«закон Діми Яковлева», «фізична особа незалежно від її громадянства чи за відсутності такого може бути визнаною фізичною особою, що виконує функції іноземного агента, у випадку, якщо вона здійснює на території Російської Федерації в інтересах іноземної держави, його органів, міжнародної чи іноземної організації... політичну діяльність та(або) цілеспрямований збір відомостей в галузі військової, військово-технічної діяльності Російської Федерації, які при отриманні її іноземним джерелом можуть бути використані проти безпеки Російської Федерації». За своїм змістом це формулювання скидається на перефразовану статтю Кримінального Кодексу про шпигунство. «Агенти»-фізичні особи так само вносяться в реєстр, повинні не рідше, аніж раз на шість місяців подавати звіти по свою діяльність, включно з фінансовими (про витрати коштів, отриманих від «іноземних джерел»). Так само як і «агенти»-юридичні особи, громадяни, зараховані до цієї категорії, при поширенні інформаційних матеріалів, зверненні до органів влади, громадських чи освітніх організацій повинні повідомляти про свій статус.

Позаяк у російському списку фізичних осіб, які виконують функції іноземного агента, нині всього п'ять людей, варто розповісти про кожного з них окремо.

1. Лев Пономарьов. Російський правозахисник. 1997-го заснував рух «За права людини», відомий своєю опозиційною діяльністю, 2014-го він засудив політику Росії щодо Криму, виграв у Європейському суді з прав людини кілька справ (про порушення прав на свободу зібрань). За участь у мітингах і пікетах його неодноразово затримували та заарештовували. 2019 до списку «іноземних агентів» потрапив його рух «За права людини», який згодом був ліквідований рішенням Верховного суду РФ. Пономарьов був змушений

**Тягар
«агентурного»
статусу змусив
редакції «Радіо
Свобода» та
«Настоящего
времени»
оголосити про
переведення своїх
співробітників
до офісів у Києві
та Празі. При
цьому самі
представництва
медіа у Росії
закриватись не
будуть.**

розпустити й однойменну організацію, позаяк вона об'єднувала чималу кількість правозахисників, які не вели звітності, відтак перейшли фактично на «партизанський» режим роботи. Наявність статусу «іноземного агента» фактично унеможливило створення ним у майбутньому будь-яких громадських правозахисних об'єднань.

2. Людмила Савіцкая та Деніс Камалянґін. Цих двох журналістів об'єднує робота в одному ЗМІ – регіональній газеті «Псковская губерния». Це ЗМІ стало відомим усьому світові, коли його журналісти написали про загибель бійців 76-ої

десантно-штурмової дивізії (дивізія дислокується у Псковській області), підрозділи якої брали участь у боях за Луганський аеропорт. Газета є єдиним незалежним ЗМІ у регіоні.

3. Сергей Маркелов. Журналіст із Петрозаводська (Республіка Карелія). Він також співпрацює з проектом «Радіо Свобода» «Реалії. Північ», основним же місцем роботи є локальне видання «7x7». Сергей відомий своїми публікаціями про корупцію у республіці, а також розслідуванням про політ'язнів в Узбекистані.

4. Дар'я Апохончич. Петербурзька художниця-акціоністка, відома своїми перформансами. Медійною діяльністю у традиційному сенсі Дар'я не займалась. Її перформанси були спрямовані на підтримку ЛГБТ-активістів та жертв домашнього насильства, за що її затримували і накладали стягнення.

Для згаданих осіб статус public enemy – це передовсім обмеження у професійній самореалізації, тавро «неблагонадійних» в очах чиновництва, лояльних до влади громадян і потенційних працевлаштувачів. Як згадував Сергей Маркелов, після того, як його ім'я внесли у реєстр «іноземних агентів», кількість замовлень на матеріали помітно скоротилась. Адже якщо ЗМІ не має статусу «іноземних агентів», то все одно воно має маркувати відповідним чином статті і сюжети авторів, які внесені у відповідні реєстри. Журналісти намагаються оскаржити рішення Мініюсту в суді: на час розгляду справ присутність у реєстрі призупиняється, втім, шансів виграти процес у позивачів небагато, це вони й самі визнають.

Люди, чиї прізвища потрапили до реєстру «іноземних агентів», де-факто не зможуть очолювати медіа чи громадські організації, всюди в публічному просторі вони повинні згадувати цей статус. Такою у сучасній

Росії є боротьба з інакодумством, яку офіційна влада намагається прикрити «обороною» від агресивних зовнішніх впливів.

Офіційно небажані

Однак статус «іноземного агента» - не найгірший з тих, яким може «нагородити» російська влада. Потрапити до переліку небажаних організацій в РФ куди більш небезпечно. Визначення і процедура внесення у відповідні реєстри прописана у тому ж законі «Про заходи впливу на осіб, причетних до порушення основоположних прав і свобод людини, прав і свобод громадян Російської Федерації», він же - «закон Діми Яковлева». До категорії небажаних зараховують організації, які «становлять загрозу основам конституційного ладу Російської Федерації, обороноздатності країни і безпеки держави». До них зараховують тільки іноземні або міжнародні (де-юре зареєстровані за межами РФ). Організаціям із таким статусом практично заборонена діяльність на теренах Росії: їм не можна створювати структурні підрозділи, поширювати інформаційні матеріали, реалізовувати будь-які проекти та програми.

Механізм визнання організації небажаною наступний: Рада Федерації (верхня палата російського парламенту) формує так званий патріотичний стоп-лист – перелік організацій, діяльність яких, на думку депутатів, є небажаною. Саме по собі формування цього списку (його поява є ініціативою представників Ліберально-демократичної партії Владіміра Жириновського) ще не несе якихось правових наслідків. Остаточне рішення щодо визнання організації «небажаною» ухвалює Генпрокуратура РФ.

Сьогодні статус небажаних має 31 організація. Їх умовно можна поділити на такі категорії:

- міжнародні організації, що сприяють розбудові демократичного суспільства (Європейська платформа «За демократичні вибори», фонд «Відкрите суспільство», Європейський фонд на підтримку демократії тощо);

- дослідницькі центри, think tank (Асоціація шкіл політичних досліджень при Раді Європи, Atlantic council, Jamestown foundation тощо);

- організації, визнання яких небажаними, є своєрідним догодженням Китаю. Важко повірити у те, що загрозу російському конституційному ладу становлять Європейська асоціація «Фалунь Дафа», «Друзі Фалуньгун» чи буддистське товариство «Джерела дракона». Ці і ще чотири організації, вочевидь, потрапили до переліку небажаних через те, що мають стосунок до духовної течії Фалуньгун, яку переслідують в КНР і зараховують до «п'яти отрут» (разом з рухом уйгурів, демократичною опозицією, прибічниками незалежності Тайваню і Тибету), що становлять загрозу для правлячого режиму в Китаї.

- дещо окремо від решти стоять чеська правозахисна організація «Людина в біді» та Світовий конгрес українців (СКУ). Останню внесли до небажаних без зайвих обговорень і пояснень. Як зазначив президент СКУ Євген Чолій, про відповідне рішення Ради Федерації (про внесення у «патріотичний стоп-лист») та Генеральної прокуратури РФ він дізнався зі ЗМІ. Вочевидь, додавання світового об'єднання українців до переліку небажаних організацій є спробою запобігти гуртування численної громади українців у РФ.

Причетність до небажаної організації стає підставою для репресій. У російському Кодексі про адміністративні порушення є стаття 20.33, відповідно до якої участь у такій організації карається штрафом від 5 тисяч рублів для фізичних осіб до 100 тисяч рублів для юридичних осіб.

Ті, хто протягом року двічі притягався до відповідальності за згадану статтю, потрапляє під дію статті Кримінального кодексу 284.1, яка передбачає як штрафи і громадські роботи, так і позбавлення волі терміном до шести років. Ці санкції часто застосовують до представників організації «Відкрита Росія». Рух із такою назвою виник у Росії ще у 2001-му, його ініціатором став бізнесмен, а згодом політв'язень і політик Міхаїл Ходорковський. У різні періоди «Відкрита Росія» займалась громадянською освітою, правозахистом, підтримкою незалежних медіа, її «представники брали участь у регіональних виборах, підтримували Алексея Навального. У квітні 2017-го «Відкриту Росію» було визнано небажаною у РФ. Хоча організації в класичному розумінні на той момент не існувало: «Відкрита Росія» тоді вже діяла як мережевий рух. Уже п'ятьох російських громадян, причетних до цього руху, звинуватили за статтю 284.1:

1. Активістка з Ростова-на-Дону Анастасія Шевченко отримала чотири роки умовно (Amnesty International визнала її в'язнем сумління). Анастасія – відома в російських демократичних колах діячка, у 2018-му очолювала регіональний виборчий штаб Ксенії Собчак, 2019-го стала лауреаткою премії Бориса Немцова за сміливість у відстоюванні демократичних цінностей. Слідство, обшуки і спричинені ними обмеження на пересування зіграли в житті Анастасії трагічну роль. Під її опікою перебували троє дітей, в тому числі важкохвора дочка Аліна, що проходила лікування у спеціальному закладі. Мати регулярно відвідувала її, надавала допомогу. Слідчі довгий час не відпускали Анастасію до дочки, вона змогла потрапити до неї лише коли та була вже у кри-

тичному стані в реанімації, де невдовзі померла. Смерть дочки Анастасії Шевченко спричинила акцію протесту у Ростові-на-Дону під гаслом «Настину дитину вбив режим».

2. Лідеру екатеринбурзького осередку «Відкритої Росії» Максиму Вернікову присудили 300 годин виправних робіт.

3. Яні Антоновій, активістці з Краснодару присудили штраф у 15 тис рублів.

4. Антон Михальчук, координатор руху в Тюмені, емігрував у 2018-му, донині він перебуває у федеральному розшуку.

5. Розгляд справи проти нижегородського журналіста і підприємця Міхаїла Іосилевича, якого також звинувачують у співпраці зі «Відкритою Росією», триває донині.

Обережно, екстремізм!

Заборона екстремістських організацій – звична практика для кожної правової країни. Втім у Росії така діяльність має свою специфіку, коли у переліку із 83 пунктів угруповання скінхедів, футбольних хуліганів, неонацистські організації сусідять з численними об'єднаннями Свідків Єгови, послідовниками вже згаданого руху Фалангунь, національними рухами корінних народів, правозахисними організаціями. Так екстремістським визнано Карельське регіональне відділення міжрегіональної молодіжної громадської організації «Молодіжна правозахисна група». Причиною для цього стала критика духовенства РПЦ лідером відділення Максимом Єфімовим.

Серед визнаних в Росії екстремістськими є шість українських організацій: «Правий сектор», УНА-УНСО, «Тризуб імені Степана Бандери», «Братство», Меджліс кримськотатарського народу та Українська повстанська ар-

мія. Щодо останньої рішення є очевидно курйозним, адже УПА в сучасній Україні існує лише у вигляді ветеранської організації «Братство ОУН-УПА».

Меджліс у кінці березня 2014-го року був визнаний Києвом як вищий представницький орган кримськотатарського народу, а активісти швидко потрапили від удару окупаційної влади. Організацію оголосили екстремістською в 2015-му, її лідерам заборонили в'їзд до Криму, звинуватили у співпраці з ісламістськими організаціями, такими як «Хізб ут-Тахрір аль ісламі», яка в Росії визнана терористичною (для них існує окремий список ФСБ, у ньому переважно фундаменталістські організації, а також кримський осередок «Правого сектора» - структура, якої ніколи не існувало). Заборона Меджлісу була потрібна Москві для того, щоб розколоти кримськотатарську спільноту і створити власний лояльний орган корінного народу – рух «Къырым» на чолі з Ремзі Ільєсовим.

«Правий сектор», «Тризуб імені Степана Бандери», УНА-УНСО та «Братство» - нечисленні українські організації, могутність яких міфологізується російською пропагандою. ФСБ періодично повідомляє про затримання осіб, які начебто є «бойовиками «Правого сектора». До них можуть зарахувати як відомого режисера Олега Сенцова, так і просто групу заробітчан. Російських громадян регулярно залякують диверсантами зі згаданої організації для підвищення градусу українофобії у суспільстві.

Боротьбою з екстремізмом мотивують блокування українських інформаційних ресурсів в Росії. Зараз за рішенням Роскомнагляду понад 20 українських онлайн-ресурсів перебувають під заборонаю. Причиною є, як правило, згадка про «екстремістські організації» чи цитування творів, які в РФ вважають екстремістськими (усього таких

творів налічується понад 5000, серед яких десятки українських історичних праць про Голодомор, Визвольні змагання, злочини більшовизму).

Є й більш вишукані способи тиску на українські медіа. 19 липня 2019-го року на редакційну пошту видання «Український тиждень» прийшов лист від німецького провайдера Hetzner Online GmbH (на його серверах медіа розмістило свій сайт), який вимагав протягом 24 годин видалити матеріал про «Правий сектор». Причиною стало звернення Слідчого комітету РФ та Роскомнагляду до цього провайдера, в якому, посилаючись на російське законодавство, вимагали видалити статтю (яка була звичайною розповіддю про «Правий сектор» і його взаємодію із ЗСУ) про «екстремістську організацію». Hetzner Online GmbH обіцяло у разі невиконання цих вимог заблокувати сайт «Українського тижня», однак після листування редакції з компанією-провайдером і розголосом ситуації на дипломатичному рівні, інцидент було вичерпано.

Діяти з-за кордону

На відміну від Білорусі, де за роки диктатури Аляксандра Лукашенки сформувалося кілька поколінь політичної еміграції, яка створила низку організацій за кордоном, російські опозиціонери та активісти в екзилі не мають своїх розгалужених мереж.

Своєрідним тригером для активізації російської еміграції стала анексія Криму й агресія на Донбасі. Так у 2014-му у Вашингтоні був створений фонд «Вільна Росія», який об'єднав росіян за кордоном, які вирішили підтримувати продемократичні рухи в РФ, боротися з пропагандою, займатися правозахисною діяльністю. Відгалуженням фонду стало відкриття 2017-го в Україні Дому Вільної Росії – «альтернативного посольства російського громадянського суспільства.

*Анастасія
– відома в
російських
демократичних
колах діячка,
у 2018-му
очолювала
регіональний
виборчий штаб
Ксенії Собчак,
2019-го стала
лауреаткою
премії Бориса
Нємцова за
сміливість у
відстоюванні
демократичних
цінностей.
Слідство,
обшуки і
спричинені ними
обмеження на
пересування
зіграли в житті
Анастасії
трагічну роль.*

Його засновниками стали росіяни, які емігрували до України (переважно журналісти), вони заявили, що хотіли, аби цей Дім став «точкою зібрання» для російської еміграції у Східній Європі. Від 2019-го у РФ «Вільну Росію» визнано небажаною.

Уже згадуваний Міхаїл Ходорковський перебуває в еміграції з 2013-го року. 2014-го він відновив діяльність «Відкритої Росії». Більшість активістів цієї організації продовжують діяльність у РФ. Ходорковський також фінансував діяльність двох інтернет-ЗМІ «Відкриті медіа» та «МБХ-медіа». Роскомнадзор неодноразово блокував їх (через співпрацю із «небажаною» «Відкритою Росією», тому вони вимушені вести мовлення через пабліки у соцмережах.

Ольга Романова – ще одна вагома фігура з числа російських вигнанців. Відома журналістка (очолювала російський Business Week), вона вела активне громадське життя, 2012 увійшла до Координаційної ради російського опозиції. Після арешту її чоловіка у 2008-му заснувала нелегальний правозахисний рух «Русь сидящая», який фіксує порушення прав людини у пенітенціарній системі та надає допомогу рідним в'язнів. 2017-го Ольга Романова емігрувала до Німеччини, звідки продовжує керувати організацією, яку заснувала.

Попри усі залякування й репресії у самій Росії залишається чимала кількість громадських активістів, здатних об'єднуватись (формально або неформально) і продовжувати боротьбу всередині країни. Прикладом для них, вочевидь, є Алексей Навальний, який мав можливість емігрувати, однак вирішив залишатись у Росії попри переслідування і ув'язнення.

Організації - «Іноземні агенти»

№	Назва	Сфера діяльності
1	Автономна некомерційна організація «Центр із роботи з проблемою насильства «НАСИЛИЮ.НЕТ»	Допомога жертвам насильства
2	Красноярська регіональна мережева громадська організація «Мы против СПИДа»	Консультування соціально вразливих громадян
3	Програмно-цільовий благодійний фонд «СВЕЧА»	Консультування соціально вразливих громадян
4	Некомерційна організація «Фонд защиты прав граждан»	Правозахист
5	Автономна некомерційна організація «Акцент»	Правозахист
6	Міжрегіональна громадська організація реалізації соціально-просвітницьких ініціатив і освітніх проєктів «Открытый Петербург»	Освіта
7	Соціально-орієнтована автономна некомерційна організація сприяння профілактиці і охороні здоров'я громадян «Феникс ПЛЮС»	Охорона здоров'я
8	Санкт-Петербурзький благодійний фонд «Гуманитарное действие»	Консультування соціально вразливих громадян
9	Фонд сприяння правовій просвіті населення «Лига избирателей»	Громадянська освіта
10	Некомерційна організація Фонд «Правовая инициатива»	Правозахист
11	Некомерційна організація «Общественный фонд социального развития «Генезис»	Правозахист
12	Автономна некомерційна організація інформаційних та правових послуг «Гражданская инициатива против экологической преступности»	Екологія
13	Некомерційна організація «Фонд борьбы с коррупцией»	Антикорупція
14	Пензенський регіональний громадський благодійний фонд «Гражданский Союз»	Соціальна політика
15	Інгушське відділення Червоного Хреста	Охорона здоров'я
16	Громадська організація «Саратовский областной еврейский благотворительный Центр «Хасдей Ерушалаим» (Милосердие)	Благодійність
17	Приватна установа «Центр поддержки и содействия развитию средств массовой информации»	Підтримка медіа
18	Регіональна громадська організація сприяння дотриманню прав людини «Горячая Линия»	Правозахист
19	Автономна некомерційна організація «Институт глобализации и социальных движений»	Правозахист
20	Автономна некомерційна організація «Центр социально-информационных инициатив «Действие»»	Консультування соціально вразливих громадян
21	Челябінський регіональний діабетичний рух «Вместе»	Охорона здоров'я
22	Благодійний фонд охорони здоров'я і захисту прав громадян	Консультування соціально вразливих громадян
23	Благодійний фонд допомоги засудженим та їхнім сім'ям	Правозахист
24	Міський благодійний фонд «Фонд Тольятти»	Соціальна політика
25	Свердловський регіональний громадський фонд соціальних проєктів «Новое время»	Консультування соціально вразливих громадян
26	Фонд сприяння сталому розвитку «Серебряная тайга»	Екологія
27	Фонд сприяння масовим комунікаціям і правовій просвіті «Так-так-так»	Правозахист
28	Регіональна громадська організація сприяння правовій просвіті «Сова»	Правозахист
29	Регіональна громадська організація допомоги жінкам і дітям, що перебувають у кризовій ситуації «Анна»	Допомога жертвам насильства
30	Автономна некомерційна організація соціальної підтримки населення «Апрель»	Охорона здоров'я
31	Регіональний благодійний фонд «Самарская губерния»	Соціальна політика
32	Свердловський регіональний громадський фонд «Эра здоровья»	Охорона здоров'я
33	Міжнародна громадська організація «Мемориал»	Політика пам'яті
34	Автономна некомерційна організація «Аналитический Центр Юрия Левады»	Соціологія
35	Автономна некомерційна організація «Издательство «Парк Гагарина»	ЗМІ
36	Фонд сприяння захисту здоров'я і соціальної справедливості імені Андрея Рилькова	Консультування соціально вразливих громадян

Організації - «Іноземні агенти»

№	Назва	Сфера діяльності
37	Благодійний фонд соціально-правової допомоги «Сфера»	Правозахист
38	Омська регіональна громадська організація «Сибальт»	Консультування соціально вразливих громадян
39	Челябінський регіональний орган громадської самодіяльності «Уральская правозащитная группа»	Правозахист
40	Челябінський регіональний орган громадської самодіяльності «Женщины Евразии»	Правозахист
41	Рязанська філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
42	Єкатеринбурзька філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
43	Автономна некомерційна організація «Институт прав человека»	Правозахист
44	Некомерційна організація «Фонд защиты гласности»	Правозахист
45	Санкт-Петербурзька філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
46	Союз громадських об'єднань «Российский исследовательский центр по правам человека»	Правозахист
47	Автономна некомерційна організація «Дальневосточный центр развития гражданских инициатив и социального партнёрства»	Правозахист
48	Громадська організація «Пермский региональный правозащитный центр»	Правозахист
49	Фонд «Гражданское действие»	Правозахист
50	Міжрегіональний громадський фонд сприяння розвитку громадянського суспільства «ГОЛОС-Урал»	Правозахист
51	Автономна некомерційна організація «Центр независимых социологических исследований»	Соціологія
52	Недержавний освітній заклад «Академия по правам человека»	Громадянська освіта
53	Свердловська регіональна громадська організація «Суляжчик»	Правозахист
54	Приватний заклад в Калінінграді з адміністративної підтримки програм і проєктів Ради міністрів північних країн	Самоврядування
55	Міжрегіональна благодійна громадська організація «Центр развития некоммерческих организаций»	Освіта
56	Регіональна громадська благодійна організація з допомоги біженцям і мігрантам «Гражданское действие»	Правозахист
57	Міжнародна організація Transparency International (Росія)	Антикорупція
58	Регіональний фонд «Центр защиты прав средств массовой информации»	Свобода слова
59	Некомерційна організація «Институт развития прессы. Сибирь»	Свобода слова
60	Приватний заклад в Санкт-Петербурзі з адміністративної підтримки програм і проєктів Ради міністрів північних країн	Самоврядування
61	Єкатеринбурзька філія «Меморіалу»	Історична пам'ять
62	Фонд підтримки свободи преси	Свобода слова
63	Міжнародна громадська правозахисна організація «Человек и Закон»	Правозахист
64	Санкт-Петербурзька громадська правозахисна організація «Гражданский контроль»	Правозахист
65	Калінінградська регіональна громадська організація «Правозащитный центр»	Правозахист
66	Регіональна громадська організація «Общественная комиссия по сохранению наследия академика Сахарова»	Освіта
67	Автономна некомерційна організація «Московская школа гражданского просвещения»	Громадянська освіта
68	Інформаційна агенція MEMO.ru	Історична пам'ять
69	Некомерційна організація «Институт региональной прессы»	Свобода слова
70	Фонд «Институт развития свободы информации»	Свобода слова
71	Міжрегіональна громадська організація «Правозащитный центр «Мемориал»	Історична пам'ять/ правозахист
72	Калінінградська регіональна громадська організація «Экозащита!-Женсовет»	Екологія/Правозахист
73	Фонд сприяння захисту прав і свобод громадян «Общественный вердикт»	Правозахист
74	Євразійська антимонопольна асоціація	Консалтинг

Небажані організації

№	Назва рос/укр	Назва англ
1	Национальный фонд в поддержку демократии/ Національний фонд на підтримку демократії	The National Endowment for Democracy
2	Институт «Открытое общество»/«Інститут Відкрите суспільство»	OSI Assistance Foundation
3	Фонд «Открытое общество»/Фонд «Відкрите суспільство»	Open Society Foundation
4	Американо-российский фонд по экономическому и правовому развитию/ Американо-російський фонд з економічного і правового розвитку	U.S. RUSSIA FOUNDATION FOR ECONOMIC ADVANCEMENT AND THE RULE OF LAW
5	Национальный Демократический Институт Международных Отношений/ Національний демократичний інститут міжнародних відносин	National Democratic Institute for International Affairs
6	Инвестиционный фонд развития СМИ/ Інвестиційний фонд розвитку ЗМІ	MEDIA DEVELOPMENT INVESTMENT FUND
7	Корпорация «Международный Республиканский Институт»/ Корпорація «Міжнародний республіканський інститут»	International Republican Institute
8	Общественное сетевое движение «Открытая Россия»/ Громадський мережевий рух «Відкрита Росія»	Open Russia Civic Movement, Open Russia*
9	Открытая Россия/Відкрита Росія	OR Otkrytaya Rossia
10	Институт современной России/Інститут сучасної Росії	Institute of Modern Russia, Inc
11	Черноморский фонд регионального сотрудничества/ Чорноморський фонд регіональної співпраці	The Black Sea Trust for Regional Cooperation
12	Европейская Платформа за Демократические Выборы/ Європейська платформа за демократичні вибори	European Platform for Democratic Elections
13	Международный центр электоральных исследований/ Міжнародний центр електоральних досліджень	International elections study center
14	Германский фонд Маршалла/Німецький фонд Маршалла	The German Marshall Fund
15	Тихоокеанский центр защиты окружающей среды и природных ресурсов/ Тихоокеанський центр захисту довкілля і природних ресурсів	Pacific Environment
16	Фонд «Свободная Россия»/Фонд «Вільна Росія»	Free Russia Foundation
17	Світовий конгрес українців	Ukrainian World Congress
18	Атлантический совет/Атлантична рада	Atlantic council
19	Человек в беде/Людина в біді	People In Need
20	Европейский фонд поддержки демократии/ Європейський фонд підтримки демократії	European Endowment for Democracy
21	Джеймстаунский фонд/Джеймстаунський фонд	The Jamestown foundation
22	Прект «Гармония»/ Проект «Гармонія»	Project Harmony
23	«Буддистское сообщество «Родники дракона»/ Буддійська спільнота «Джерела дракона»	Dragon Springs Buddhist Inc.
24	Врачи против насильственного извлечения органов/ Лікарі проти насильницького вилучення органів	Doctors Against Forced Organ Harvesting
25	Европейская ассоциация «Фалунь Дафа»/ Європейська асоціація «Фалунь Дафа»	The European Falun Dafa Association
26	Друзья Фалуньгун/Друзі Фалуньгун	Friends of Falun Gong Inc
27	Всемирный совет по спасению подвергаемых гонениям адептов «Фалуньгун»/ Світова рада із порятунку гнаних адептів «Фалуньгун»	Global Mission to Rescue Persecuted Falun Gong Practitioners
28	Коалиция по расследованию преследования в отношении Фалуньгун в Китае/ Коаліція із розслідування переслідувань щодо Фалуньгун в Китаї	Coalition to Investigate the Persecution of Falun Gong in China
29	Всемирная организация по расследованию преследований Фалуньгун/ Світова організація із розслідування переслідувань Фалуньгун	World Organization to Investigate the Persecution of Falun Gong
30	Пражский Центр Гражданского Общества/ Празький центр громадянського суспільства	Prague Civil Society Centre
31	Ассоциация школ политических исследований при Совете Европы/ Асоціація шкіл політичних досліджень при Раді Європи	Association of Schools of Political Studies of the Council of Europe

* такої організації не існує в британському реєстрі юридичних осіб

ЗМІ, що мають статус «іноземного агента»

№	Юрособи Назва
1	Голос Америки
2	Радіо Свобода
3	Idel. Реалії (Радіо Свобода)
4	Кавказ. Реалії (Північно-Кавказька служба Радіо Свобода)
5	Сибір. Реалії (Російська служба Радіо Свобода)
6	Татаро-башкірська служба Радіо Свобода
7	Північ. Реалії (Російська служба Радіо Свобода)
8	Крим. Реалії (Українська служба Радіо Свобода)
9	Телеканал «Настоящее время»
10	Фактограф
11	Чеська інформаційна агенція Medium Orient
12	Первое антикоррупционное СМИ
13	SIA Medusa project

№	Фізичні особи Ім'я	Фах
1	Лев Пономарьов	правозахисник
2	Людмила Савицька	журналістка
3	Сергей Маркелов	журналіст
4	Деніс Камалєгін	журналіст
5	Дар'я Апахончич	художниця-акціоністка